

ΠΡΩΤΟΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ ΠΑΠΑΪΩΑΚΕΙΜ ΠΕΣΜΑΤΖΟΓΛΟΥ

ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ ΜΟΥ ΣΠΑΡΤΗ Μ. ΑΣΙΑΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το ιστορικό της έκδοσης

Το ευρύ κοινό για πρώτη φορά ήρθε σ' επαφή με τ' «Απομνημονεύματα» ή τις «Αναμνήσεις» του Παπα-Ιωακείμ Πεσματζόγλου στις 11 Νοεμβρίου 1962, όταν στο Πνευματικό Κέντρο της Ενώσεως Σπάρτης Μ. Ασίας, γνωστό τότε ως «Οίκος Σπάρτης», είχε οργανωθεί ειδική τιμητική εκδήλωση από το Διοκ. Συμβούλιο του Συλλόγου σε αναγνώριση της μεγάλης προσφοράς του και στη μικρασιατική πατρίδα, τη Σπάρτη Πισιδίας και στην Ελλαδική τη Νέα Ιωνία Αττικής.

Μετά από σύντομη εισήγηση του αιμνήστου τότε προέδρου της Ενώσεως Κοσμά Νικολαΐδη, είχε ανεβεί στο βήμα ο αιμνήστος και αυτός γεν. γραμματέας Φώτης Ουλκέρογλου, ως κεντρικός ομιλητής, ο οποίος και παρουσίασε ευρύτατη περίληψη του ανέκδοτου έργου του τιμωμένου, όπου φαινόταν η τεράστια συμβολή του ως αρχιερατικού επιτρόπου της Σπάρτης στη διεύθυνση των κρίσιμων και επικίνδυνων προβλημάτων που είχαν δημιουργηθεί εκεί στα χρόνια μετά τον Α' παγκόσμιο πόλεμο και τη Μικρασιατική εκστρατεία και καταστροφή, με κορύφωση την ανάληψη της ευθύνης για την μέσω Ατταλείας διεκπεραίωση όλων των γυναικόπαιδων στην Ελλάδα τον Οκτώβριο – Νοέμβριο του 1922.

Η ομιλία αυτή είχε δημοσιευθεί μετά, σε συνέχειες, στις εφημερίδες «Προσφυγικός Κόσμος» και «Θάρρος της Ιωνίας».

Βέβαια οι ακροατές κι οι αναγνώστες είχαν αντιληφθεί ότι επρόκειτο για το έργο που, λίγο ως πολύ, γνώριζαν ότι έγραφε, χρόνια ολόκληρα, ο Παπα Ιωακείμ, παρότι σαφής αναφορά γι' αυτό δεν είχε γίνει από τον ομιλητή, ο οποίος είχε δώσει

με τη δική του πένα ευρύτατη περίληψη του υλικού σαν να μιλούσε ο ίδιος ως βιώσας άλλωστε τα γεγονότα κι ως αναγνωρίζων την προσφορά του τιμωμένου.

Στη συνέχεια πολλές φωνές (ανάμεσα σ' αυτές και του σπουδαίου μικρασιαλόγου μας Νίκου Μηλιώρη) απηύθυναν εκκλήσεις για την έκδοση των «Απομνημονευμάτων» ενώ το Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών του Οκταβίου και της Μέλπωσ Μερλιέ τα είχε κιόλας καταγράψει στο αρχείο του. Μάλιστα, πολύ καθυστερημένα, το 1982, όταν εκδόθηκε ο β' τόμος της «Εξόδου» του Κ.Μ.Σ. περιλήφθηκε ένα απόσπασμα του έργου (το κομμάτι της αναχώρησης από τη Σπάρτη έως την άφιξη στον Πειραιά) με τον τίτλο « Ποτέ, ποτέ στην Ιστορία δεν ξεριζώθηκε τόσοσ πολλός κόσμος από τη χώρα του».

Το απόσπασμα αυτό είχε παρουσιαστεί ως καταγραφή μαρτυρίας. Επρόκειτο ωστόσο για μια ωραία λογοτεχνική απόδοση, στη δημοτική γλώσσα, των «Απομνημονευμάτων», που έγινε δεκτή με ικανοποίηση.

Στο μεταξύ στις τοπικές εφημερίδες της Ν. Ιωνίας («Ιωνική» και «Ιωνική Ένωση») είχαν κιόλας, με την ευγενική φροντίδα του φίλου και συμπατριώτη συγγραφέα Βασίλη Βογιατζόγλου, δημοσιευθεί ορισμένα αποσπάσματα του έργου στην αρχική τους μορφή.

Από το 1978, όταν άρχισε η μεγάλη εκδοτική προσπάθεια της Ενώσεως Σπάρτης Μ. Ασίας που στόχευε στην προβολή της άγνωστης στον πολύ κόσμο Ιστορίας και του Πολιτισμού της αλησμόνητης Σπάρτης αλλά και της Πισιδίας, ο Παπα Ιωακείμ Πεσματζόγλου στάθηκε συχνά σημείο αναφοράς και στήριξης των συγγραφέων που είχαν αναλάβει αυτό το έργο : του Βασίλη Βογιατζόγλου δηλαδή και της ταπεινότητάς μου. Οι ίδιοι αυτοί συγγραφείς και σε βιβλία τους, που δεν εκδόθηκαν από την Ένωση (Β. Βογιατζόγλου: Παρουσίες, 1979,- Χ. Σαπουντζάκης : «Η Νέα Ιωνία του χτες και του σήμερα» 1980), πάλι αναφέρονται στα «Απομνημονεύματα» (έτσι επικρατούσε τότε να λέγονται οι «Αναμνήσεις» του Παπα Ιωακείμ.

Είναι φανερό λοιπόν ότι μέσα στα τελευταία 30 χρόνια ο Παπα Ιωακείμ και το έργο του, ανέκδοτο ουσιαστικά στη συνολική του μορφή, έμεναν πάντα στην επικαιρότητα με την ευχή να πραγματοποιηθεί κάποτε η ολοκληρωμένη έκδοσή του.

Να λοιπόν που, έστω και τόσο αργά, σήμανε κι αυτή η ώρα. Κι είναι σημαδιακή, γιατί εφέτος (1990) είναι η επέτειος της συμπλήρωσης 25 χρόνων από το θάνατό του.

Η δυνατότητα δόθηκε όταν η οικογένειά του, εκπροσωπούμενη από το γιο του κ. Ιωάννη –Καλυβίτη Πεσματζόγλου, μου εμπιστεύθηκε τα πολύτιμα χειρόγραφα, με το αίτημα της έκδοσής τους, που απηύθυνε μέσω εμού, ως προέδρου της Ενώσεως, προς το Διοικ. Συμβούλιο της.

Ήταν καιρός να δοθεί, επί τέλους, η ολοκληρωμένη εικόνα για να μπορέσουν όλοι οι συμπατριώτες μας της πρώτης γενιάς, αλλά, ας μου επιτρέψουν οι σεβαστοί μου φίλοι, να πω, ιδιαίτερα αυτοί της δεύτερης και τρίτης γενιάς, να μελετήσουν ένα μοναδικό υλικό που θα τους βοηθήσει, 70 χρόνια μετά την καταστροφή, να κατανοήσουν καλύτερα το ποιοι ακριβώς ήταν και τι έκαναν οι πρόγονοί τους. Να λουστούν σ' ένα εξαγνιστικό λουτρό αυτογνωσίας κι αναγνώρισης της ταυτότητας.

Όμως δεν είναι μόνο οι συμπατριώτες μας Σπαρταλήδες των τριών γενεών (πλησιάζει ήδη η τέταρτη) που καλούνται σ' αυτό το προσκλητήριο της επαφής με τις ρίζες.

Είναι κι όλοι οι άλλοι, μικρασιάτες και μη μικρασιάτες, που μπορούν διαβάζοντας αυτές τις σελίδες να πληροφορηθούν για την ύπαρξη και τη λαμπρή ιστορία μιας σπουδαίας πλην όχι, δυστυχώς ακόμη και σήμερα, πολύ γνωστής, ελληνικής κοινότητας, χωμένης βαθιά στον κορμό της μικρασιατικής ενδοχώρας, της Σπάρτης της Πισιδίας.

Για το χατήρι αυτών ακριβώς των αναγνωστών έγινε, υπό το βάρος της ανάγκης, και η μικρή διασκευή των κειμένων για την οποία αναλυτικότερος λόγος θα γίνει παρακάτω.

Η δομή και το περιεχόμενο του έργου

Ο Παπα Ιωακείμ Πεσματζόγλου άρχισε να γράφει τις «Αναμνήσεις» του, όπως φαίνεται από τα χειρόγραφα, το 1923 και τις τελείωσε το 1953. Μια συγγραφή δηλαδή που κράτησε 30 χρόνια. Μια συγγραφή που εκτείνεται σε 331 πυκνογραμμένες κόλλες αναφοράς.

Άρχισε όταν ακόμα λαμπάδιαζαν οι φλόγες της καταστροφής και ολοκληρώθηκε όταν ήδη οι ξεθεμελιωμένοι άρχιζαν τα ταξίδια- προσκυνήματα στις αλησμόνητες πατρίδες με τη νοσταλγία της αναγνώρισης των τόπων που είχαν ζήσει αλλά και με την ηρεμία ότι ήδη είχαν αρχίσει ν' ανθίζουν οι βίαια μεταφυτευμένοι κορμοί τους στην καινούργια πατρίδα.

Μια συγγραφή που άρχισε σε άπταιστη καθαρεύουσα και από ένα σημείο και πέρα (από το κεφάλαιο «Εξοδος») συνεχίστηκε σε πιο απλή γλώσσα(όμως είναι φανερό ότι απ' εκεί κι ύστερα ο Παπα Ιωακείμ υπαγορεύει δε γράφει). Μια συγγραφή

που διατηρεί από την αρχή ως το τέλος την εγκυρότητά της, που πιστοποιείται από τις επανειλημμένες αναγνώσεις και διορθώσεις (με τρεμάμενο πια το χέρι του συγγραφέα) και τις υπογραφές του στην αρχή και το τέλος.

Σ' όλη την έκταση του έργου είναι φανερό ότι είχε συμμετοχή και συνεργασία κι ο γιος του Ιωάννης- Καλυβίτης, ο οποίος καθώς άκουε και ξανάκουε τις διηγήσεις του πατέρα του και καθώς είχε ζήσει κι ο ίδιος τα γεγονότα (κυρίως βέβαια της δεύτερης περιόδου) από τόσο κοντά, κάνει ορισμένες διασαφηνίσεις, με την άδεια, πιστεύω, του πατέρα του.

Για να μην παρερμηνευτούν τα παραπάνω σπεύδω να δηλώσω ότι ο Ιωάννης Καλυβίτης σεβάστηκε ως το τελευταίο κόμμα τα γραφόμενα του πατέρα του. Επεξεργαζόμενος όμως πάλι και πάλι τα γραφτά μαζί του είχε επισημάνει κάποια σημεία στα οποία, με δεύτερη σκέψη, ο Παπα Ιωακείμ επιθυμούσε να γίνουν κάποιες μικρές περικοπές ή διορθώσεις ή αναπτύξεις. Μάλιστα αυτά τα σημεία τα είχε ο ίδιος ο συγγραφέας τονίσει με χαρακτηριστικές τελείες ή σταυρούς.

Έτσι μου χορήγησε σημειώματα να τα έχω υπόψη μου ώστε, εφόσον δεν επρόκειτο για επέμβαση στο έργο, αλλά για μια αναγκαία διασαφήνιση, να τα χρησιμοποιήσω.

Ας γυρίσουμε στο έργο. Τα κείμενα έχουν μια συνεχή ροή (πέραν βέβαια του Α' μέρους). Αν εξαιρέσει κανείς κάποια προσπάθεια υποτιτλισμού στην αρχή μετά, θα έλεγα, ότι ο συγγραφέας παρασύρεται από τα γεγονότα και την καταγιστική τους εναλλαγή και λησμονεί πια να χωρίσει παραγράφους και να βάλει τελείες...

Όμως για τον προσεκτικό αναγνώστη είναι φανερή μια φυσική υποδιαίρεση σε 4 μέρη.

Παρακάτω βέβαια προκύπτει η ανάγκη για το χωρισμό κάθε μέρους σε ενότητες (κεφάλαια) που θα βοηθούν τον αναγνώστη στην κατανόηση αυτών που διαβάζει και στην οργανική τους σύνδεση. Μέρη και κεφάλαια χωρίστηκαν από εμένα. Και φυσικά μπήκαν οι σχετικοί τίτλοι. Ας δούμε λοιπόν το περιεχόμενο, σε συντομία και κατά τα μέρη.

Στο Α' μέρος («Γενικά για τη Σπάρτη Πισιδίας») ο συγγραφέας κρίνει ότι πρέπει να δώσει μια γενική ενημέρωση στον αναγνώστη για τη Σπάρτη, την ιστορία της, τον πολιτισμό της, την οικονομία της, τη γεωφυσική της θέση, τις ασχολίες των κατοίκων της.

Οι πληροφορίες που δίνονται, ιδιαίτερα στον τομέα των εκκλησιών και των θησαυρών τους, όπου έχουμε μια αυθεντική και μοναδική καταγραφή κι εκτίμηση ιερών σκευών κι αντικειμένων είναι πραγματικά πολύτιμες.

Αλλά ο Παπα Ιωακείμ, όπως ο ίδιος ομολογεί άλλωστε, δεν είχε καμιά επαφή με βιβλιογραφία όλα αυτά τα χρόνια που έγραφε (1923-1953). Πολύ περισσότερο δεν μπορούσε να έχει στην εποχή, την πριν το 1922, στη Σπάρτη. Και βέβαια δεν υπήρχε, έτσι κι αλλιώς, καμιά πλούσια βιβλιογραφία, αντιθέτως. Εξαίρεση θα μπορούσε να πει κανείς ότι αποτελούσαν ένα- δυο μελετήματα του γυμνασιάρχη Γ. Σακκάρη από το Αϊβαλί, που είχε χρηματίσει πολύ επιτυχημένα, διευθυντής του Αρρεναγωγείου Σπάρτης(1893-1895), δημοσιευμένα στο περιοδικό «Ξενοφάνης» (1897-1906) και κάποιες σκόρπιες πληροφορίες από κλασσικά έργα: του Τρ. Ευαγγελίδη (για την Παιδεία στη Μικρασία), του Κλ.Σκαλιέρη, κάποιες Γεωγραφίες της εποχής λίγο πριν το 1922 (του Αντωνόπουλου, του Κοντογιάννη κ. ά.).

Και βέβαια ορισμένα συγγράμματα ή ταξιδιωτικές εντυπώσεις ξένων (του LanKoronski, του Deschamps, του Dieterich κ.ά.) που όμως κύρια αναφέρονται στην αρχαία ή μεσαιωνική Πισιδία.

Βέβαια υπήρχαν αξιόλογες μελέτες, σε ανέκδοτη όμως μορφή (του Αντώνη Σαπουντζάκη το κλασσικό έργο: «Η Πισιδία και η Σπάρτη», του Φιλ. Νικολαΐδη-Τσενέογλου: η «Ιστορία της Σπάρτης Μ. Ασίας», του Ελεήμονα Δαμιανίδη, του Ευσταθίου Καραγιαννόπουλου, του Στεφάνου Παπαχαρίτωνος), στις οποίες δεν φαίνεται να είχε πρόσβαση ο συγγραφέας.

Παραμένω με την ισχυρή εντύπωση ότι ό,τι εκθέτει ο Παπα Ιωακείμ δεν είναι ροή δραματικών γεγονότων, τα οποίαία λεπτομέρεια Κι αυτό έχει τη σημασία του.

Έτσι θα μπορούσε κανείς να πει ότι το Α΄ μέρος θα έπρεπε ν' αποτελέσει μια ξεχωριστή μελέτη, αποχωριζόμενο από το υπόλοιπο έργο, που έχει την καθαρή μορφή της μαρτυρίας. Ο σεβασμός όμως στη σκέψη του συγγραφέα μου επέβαλλε να μην το μετακινήσω, έστω κι αν στο ύφος και το περιεχόμενο δε δένει με τα άλλα 3 μέρη.

Σε κάθε περίπτωση όμως να ξαναπώ ότι ο αναγνώστης, για πληρέστερη πληροφόρηση, θα πρέπει να ανατρέξει στα άλλα ειδικότερα έργα που παρατίθενται στη βοηθητική βιβλιογραφία (Ειδική Βιβλιογραφία).

Όμως έρχονται μετά το Β΄ και το Γ΄ μέρος, που αποζημιώνουν απόλυτα τον αναγνώστη («Το λυκόφως της Ελληνικής Παρουσίας στη Σπάρτη»- «Η Έξοδος»), που ενδιαφέρεται για μαρτυρίες πάνω στα δρώμενα.

Ναι εδώ πια έχουμε μια καταγιστική ροή δραματικών γεγονότων, τα οποία περιγράφονται ως την τελευταία λεπτομέρεια από τον Παπα Ιωακείμ, καθώς ο ίδιος, λόγω της θέσεώς του, βρέθηκε στο επίκεντρο των εξελίξεων μεταξύ 1908-1922, που πήγαιναν από κορύφωση σε λύση κι από λύση σε νέα κορύφωση.

Χρονικογράφος, με κριτική ματιά, ο Παπα Ιωακείμ δεν παραμένει σε μια ουδέτερη εξιστόρηση των γεγονότων αποστασιοποιούμενος. Δε διστάζει να πάρει θέση- και φαίνεται πως δεν την παίρνει εκ των υστέρων, την είχε ήδη παρμένη κατά τη διάρκεια των γεγονότων και δεν την αλλάζει ή την εξωραΐζει ξανακοιτάζοντας τα πράγματα καθώς γράφει σε μια χρονική απόσταση απ' αυτά. Αυτή είναι μια διαπίστωση, η οποία επικουρούμενη από το γεγονός ότι αναφέρεται, σε καθημερινή σχεδόν βάση, σε λεπτομέρειες χαρακτηριστικές (ακριβής ώρα, τόπος, ήρωες, συμπεριφορές της στιγμής κ.λ.π.) μας οδηγεί στην εκτίμηση ότι θα πρέπει να τηρούσε ημερολόγιο- μνημόνιο όλα αυτά τα χρόνια, πράγμα που δεν ήταν άγνωστο ή σπάνιο τότε (υπάρχει στο Μουσείο της Ενώσεως μικρό σημειωματάριο – ατζέντα της οικογένειας Χατζηδουρμούσογλου, που αφιέρωσε στο Σύλλογο η Κ. Καλλιόπη Παπαθεοδώρου, όπου καταγράφονται σε μεγάλη συντομία, σημαντικά οικογενειακά συμβάντα από το 1821 έως το 1940, στην αρχή στην караμανλήδικη γραφή και μετά στην ελληνική).

Δε διστάζει λοιπόν να πάρει θέση, να κριτικάρει και να στηλιτεύσει ακόμα. Κι αυτό όχι μόνο προς την πλευρά των Τούρκων (θα ήταν φυσικό άλλωστε) αλλά και προς την πλευρά των συμπατριωτών του. Όπου χρειάζεται μιλάει για τις αρετές τους, την ευσέβειά τους, την αυστηρότητα των ηθών τους, τη φιλανθρωπία τους (Ελλήνων και Τούρκων). Αλλά δε διστάζει και να ψέξει, να ειρωνευτεί, να κατακεραυνώσει, να εκφράσει την απαρésκειά του (για Έλληνες και Τούρκους).

Στο στόχο του ιδιαίτερα κάποιοι Τούρκοι επίσημοι και φυσικά όλοι οι αρχισέστες, πλην του Κιέλ Μαχμούτ, τον οποίο εμφανίζει περίπου ως σωτήρα της πόλης για τους Τούρκους κι Έλληνες. Βασικά διορισμένοι ξενοτοπίτες και κεμαλικόι (ένας μουτασαρίφης, ένας διευθυντής αστυνομίας, ένας φανατικός κεμαλικός βουλευτής) είναι οι αντίπαλοι. Και δεν τους χαρίζεται καθόλου.

Αλλά είναι πολύ σκληρός και με τους πλούσιους συμπατριώτες του, ομογενείς και ομόδοξους του, ιδιαίτερα μάλιστα όταν κατέχουν και πόστα στη διοίκηση της Κοινότητας (δημογέροντες, έφοροι κ.λ.π.) και όταν αυτοί δεν ανταποκρίνονται στις εκκλήσεις για συγκέντρωση λύτρων προκειμένου ν' αποφευχθούν δεινά, ή φροντίζουν για τη δική τους μόνο σωτηρία.

Ο αναγνώστης που θα μελετήσει τα δύο αυτά μέρη του βιβλίου, τα οποία πραγματικά είναι και τα πιο δυνατά, θα διαπιστώσει ότι ο συγγραφέας τους δεν είναι μόνο μια προσωπικότητα, που κατέχοντας ένα υπεύθυνο πόστο, διαχειρίστηκε, με το λιγότερο δυνατό ρίσκο, μια κρίσιμη περίοδο. Όχι. Ο Παπα Ιωακείμ φανερώνεται σαν μια ρωμαλέα ηγετική μορφή που διάβαζε γρήγορα τα προβλήματα, αναγνώριζε τις πτυχές τους, διέκρινε με ωριμότητα και σωφροσύνη τις προοπτικές και το σπουδαιότερο έπαιρνε την κατάλληλη στιγμή τις κρίσιμες αποφάσεις κι έφτανε στο αποτέλεσμα, διάβαζε: τη σωτηρία της Κοινότητας, μετερχόμενος πότε την κολακεία, πότε τη δωροδοκία, πότε την υπόσχεση, πότε την επίκληση της λογικής και του επιχειρήματος και πότε ακόμη και την απειλή...

Όμηρος ουσιαστικά ο ίδιος κι η Κοινότητά του (1 Έλληνας προς 5 Τούρκους μέσα στη Σπάρτη η αναλογία, έξω παντού τούρκοι πέρα από μερικές κοινότητες όπου, σε μειοψηφία υπήρχαν Έλληνες: Βουρδούρι, Ουλούμπορλου, Κετσίμπορλου κ. λ. π. και το αμιγέ ελληνικό, αλλά πολύ μικρό, Νησί) δεν είχαν παρά να ελπίζουν σε μια προσεχτική και ψύχραιμη πολιτική επίδειξη νομιμοφροσύνης, η οποία ίσως φαίνεται μερικές φορές να εγγίζει τα όρια της υποταγής, καθώς κολακεύονται πρόσωπα που ουσιαστικά δολοφονούν και ληστεύουν (οι αρχιτσέτες κυρίως). Όμως δυνατότητα επιλογών δεν υπήρχε, όταν οι ίδιες οι τουρκικές αρχές φαίνεται πως είχαν αποδεχθεί τη λογική της αναγνώρισης της βίας και της τρομοκρατίας ως πηγή εξουσίας.

Οι ώρες ήταν μόνιμα κρίσιμες. Όλα κρεμόντουσαν από μια κλώστή (ιδιαίτερα από τον Ιούνιο του 1919 και μετά, όταν κατελήφθη η Σμύρνη από τον ελληνικό στρατό). Από ένα καπρίτσιο, μιαν εμπάθεια, μια στάση επίδειξης δύναμης ενός αρχιτσέτη εξαρτιόταν η ζωή και η περιουσία των χριστιανών. Έπρεπε να κερδηθεί ο χρόνος, ώσπου να υπάρξουν εξελίξεις, καθώς ο ελληνικός στρατός βρισκόταν σ' απόσταση αναπνοής από τη Σπάρτη (στο Τσιβρίλ), καθώς γινόντουσαν συνεχή διαβήματα για προέλαση στο χώρο της Πισιδίας και καθώς από την άλλη μεριά συλλαμβάνονταν και εξορίζονταν όλοι οι άνδρες στα βάθη της Ανατολίας ενταγμένοι στα περιβόητα ανθρωποβόρα Τάγματα Εργασίας. Μερικοί ίσως όντας μακριά από τα πραγματικά γεγονότα και το βάρος των ευθυνών, θα μπορούσαν να πουν ότι ο Παπα Ιωακείμ υπήρξε «ενδοτικός». Άλλωστε και τότε, όπως ομολογεί, τον «πίεζαν» για δυναμικότερες στάσεις (τουλάχιστον την πρώτη περίοδο μετά τον Α΄ παγκόσμιο πόλεμο και την κατάληψη- απελευθέρωση της Σμύρνης) ορισμένοι ορμητικοί συμπατριώτες του (Κυριάκος Τσακίρης κ.ά.). Ο ίδιος είχε ζήσει για λίγο το τι

σήμαινε ελευθερία στη Σμύρνη και βέβαια επιθυμούσε, όσο κανείς άλλος και τη λευτεριά της Σπάρτης. Αλλά παράλληλα είχε περάσει, στο γυρισμό του από τη Σμύρνη, του κόσμου τις περιπέτειες, είχε μάθει για τις σφαγές στο Αϊδίνι, στο Ναζλή, στο Δενιζλή, στο Άππα. Ήδη έφταναν κατά χιλιάδες οι εξαθλιωμένοι εξόριστοι (κυρίως γυναικόπαιδα) στη Σπάρτη και στο Νησί. Και οι διαταγές όριζαν στο τέλος να εξοριστούν και τα αγόρια των 14 χρόνων...

Ο Παπα Ιωακείμ είναι ιερέας αλλά εκτελεί και καθήκοντα πολιτικού: είναι ο σύνδεσμος της χριστιανικής κοινότητας με την τουρκική διοίκηση. Απαιτείται να συνδυάσει τις δύο αυτές, σχεδόν διαμετρικά αντίθετες ιδιότητες.

Παράλληλα ως χαρακτήρας είναι μάλλον ορμητικός κι επίμονος. Έχει την τάση να ερευνά να καταλογίζει ευθύνες, να μην ανέχεται την όποια παρανομία, να γίνεται δυσάρεστος σ' όποιους (Έλληνες κυρίως) ενοχλούνται απ' αυτή του τη δραστηριότητα. Είναι ένας άτυπος εισαγγελέας.

Φαίνεται να είχε ισχυρά ερείσματα στο χώρο των προεστών (ελλήνων και τούρκων) , αλλά η δύναμή του ήταν κύρια ο λαός και ξεχωριστά οι γυναίκες, οι δυναμικές και πολύ θρησκευόμενες Σπαρταλιές με τις οποίες συνεργάστηκε θαυμάσια κατά την «Εξοδο».

Στις σελίδες του Β' και Γ' μέρους παρελαύνουν σκιαγραφούμενοι από τις πράξεις τους δεκάδες επώνυμοι Σπαρταλήδες. Ο ίδιος δε δείχνει να έχει κάποια ξεχωριστή συμπάθεια, κάποιο δέσιμο. Οπωσδήποτε φαίνεται ότι συνεργάζεται αρμονικά με το Χαράλαμπο Χρηστίδη, πρόεδρο της Δημογεροντίας και τον Παναγιώτη Σεραφετινογλου, που μετείχε κάποιο διάστημα και στο Δημοτικό συμβούλιο της πόλεως και διακρινόταν για τη σφροσύνη του (άλλωστε ήταν υπερήλικας) και την αρχοντιά του.

Καλά λόγια έχει να πει για τον «ομόλογό» του Τούρκο ιερέα, το μουφτή της πόλεως Σκίρ, τον πρόεδρο του κακουργοδικείου Ζουχτή βέη και τον αρχιτέτη Κιέλ Μαχμούτ.

Όπως λέγεται κι αλλού δε δίσταζε να κοντράρει με ορισμένους πλούσιους συμπατριώτες του για τη μη συμμετοχή τους στην κοινή αγωνία και για έναν- δυο τουλάχιστον, δεν κρύβει κάποια έντονη αγανάκτηση.

Στο επίκεντρο, θα έλεγε κανείς, του Β' μέρους βρίσκεται η «μάχη» του με τον αρχιτέτη Δεμιρτζή. Η φήμη του Δεμιρτζή είναι τρομερή, οι σφαγές και οι λεηλασίες που έχει διαπράξει μεγιστοποιούν τον κίνδυνο επανάληψης και για τη Σπάρτη. Όμως – με εξαίρεση τη θανάτωση του άτυχου Δαμιανού Καχραμάνογλου, μερικές

φυλακίσεις, κάποιους ξυλοδαρμούς και βέβαια τη γενική αγωνία και την οικονομική αφαίμαξη- δε φαίνεται τελικά η χριστιανική κοινότητα της Σπάρτης να πλήρωσε, όπως άλλες κοινότητες, πολύ βαριά το φόρο της τρομοκρατίας του.

Να υποθέσουμε ότι το χρωστάει στους ευφυείς διπλωματικούς χειρισμούς του Παπα Ιωακείμ; Ως ένα βαθμό ναι, αν δεν αδικούσαμε έτσι και την ψύχραιμη στάση και συμπεριφορά κι άλλων προσωπικοτήτων (του γιατρού Ταρακτζόγλου π. χ.).

Οι λεπτομέρειες στις περιγραφές των σκηνών είναι μοναδικές. Είναι τόσο το υλικό που δίνει ο συγγραφέας, ώστε θα μπορούσε άνετα να κινηθεί ένας σκηνοθέτης στην αυθεντική αναπαράσταση.

Ο Παπα Ιωακείμ, τόσο χαρακτηριστικό της απόλυτης αφοσίωσης του στο έργο του, αφήνει σχεδόν εντελώς απέξω από τις διηγήσεις του την οικογένειά του. Μόλις και μετά βίας μαθαίνουμε για το θάνατο της συζύγου του Ευλαλίας, λίγο πριν την αναχώρησή του για τη Σμύρνη(εξ ου κι η δυνατότητα του να ονομαστεί από το μητροπολίτη Χρυσόστομο αρχιμανδρίτης). Δεν λέει πουθενά πόσα ήταν τα ανήλικα παιδιά του (ήταν 6) που όφειλε να φροντίζει. Λίγα λόγια μας λέει για το μεγαλύτερο, το Χρίστο, όσο αυτός είχε μια συμμετοχή στην προσπάθειά του ν' αποφύγει τη σύλληψη.

Πολύ σπουδαία κεφάλαια του Β' μέρους είναι « Η τραγική ημέρα των Φώτων του 1920», το «Ταξίδι στη Σμύρνη» και «η Παραμονή στη Σμύρνη». Ο συγγραφέας διηγείται με τρόπο γλαφυρό κι αφηγηματικό περιστατικά που έζησε ο ίδιος. Τα δίνει χωρίς καθόλου να κουράζει, και με πολιτιστικά στοιχεία που τον αναδεικνύουν κι ως αξιόλογο ηθογράφο.

Οι λεπτομέρειες του ξεσηκωμού των πληθυσμών όλων των ενδιάμεσων σταθμών του τρένου από τη Σπάρτη σε Σμύρνη είναι πραγματικά συγκλονιστικές. Ίσως δεν ξαναέχει δει το φως της δημοσιότητας τέτοιο κείμενο.

Οι πληροφορίες ακόμη που δίνει ο συγγραφέας για τις πρώτες ημέρες της λευτεριάς (αλίμονο της τόσο σύντομης) της πρωτοπολιτείας της Ανατολής, της Σμύρνης, αξίζει να μελετηθούν από ειδικούς, όσο αξίζει να τονιστεί και η σπουδαία δράση της Σπαρταλήδικης παροικίας σ' αυτήν την πόλη, που δίκαια είχε επονομαστεί « Γκιαούρ Ιζμύρ».

Ευτύχησε να συναντηθεί με τον αρχηγό της ελληνικής κατοχής, το συνταγματάρχη Ζαφειρίου, και να γίνει ο πρώτος διερμηνέας του, με τν εθνομάρτυρα Χρυσόστομο και νάναι ο πρώτος ιερέας που με το « Ευλογητός» ξεκίνησε την πρώτη λειτουργία στην Αγία Φωτεινή της ελεύθερης Σμύρνης, ν' ανεβεί με τον Πατάρων

Μελέτιο επάνω στο « Λήμνος» να κουβεντιάσει με την αφρόκρεμα του δημοσιογραφικού κόσμου της Σμύρνης στο πιο αριστοκρατικό κέντρο της προκυμαίας της το « Σπόρτιγκ κλαμπ»...Έτσι ώστε δίκαια να υπερηφανεύεται και περίπου να λέει « ναι, ήμουν κι εγώ εκεί».

Το Γ' μέρος είναι κι αυτό πολύ δυνατό, συναρπαστικό. Αρχίζει με το κεφάλαιο « Η φοβερή είδηση». Εδώ ο συγγραφέας περιγράφει το πώς πάρθηκε η μεγάλη απόφαση : όχι στην προτεινόμενη από τους Τούρκους έξοδο μέσω Κουσάντασι (Νέας Εφέσου). Σημαίνει τον όλεθρο. Το λυντάρισμα των γυναικοπαίδων. Τον αποδεκατισμό μέσα από περιοχές που είναι ακόμη χοχλακιστό το μίσος κατά των Ελλήνων. Να γίνει μέσω Αττάλειας. Μπορεί στο δρόμο να υπάρχουν ληστές, μα η απόσταση είναι μικρή, ο χώρος οικείος ο ίδιος μπορεί ακόμη να επιβληθεί, να ελέγξει τα πράγματα, γνωρίζει και τον γνωρίζουν κι ως τις 31 Οκτωβρίου 1922 θα τον αναγνωρίζουν.

Αλήθεια, είναι δυνατό να υπολογίσει κανείς σήμερα εξετάζοντας ψυχρά τα πράγματα, αν δεν αντιδρούσε τότε ο Παπα Ιωακείμ, αν δεν έπαιρνε την πρωτοβουλία να προτείνει την Αττάλεια, αν δεν έπαιρνε επάνω του αυτήν την ευθύνη, τι θα γινόταν; Μέσω Αττάλειας τελικά χάθηκε ένα παιδί (έμεινε στο δρόμο, μετά το μάζεψαν οι Τούρκοι, εξισλαμίστηκε, έκανε οικογένεια), χάθηκαν κάποια χρήματα ίσως και κάποιες χρυσές λίρες ή άλλα κοσμήματα (από τα ελάχιστα που μπόρεσαν κάπου να κρύψουν φεύγοντας), αλλά 5000 και πλέον γυναικόπαιδα διεκπεραιώθηκαν σώα και αβλαβή στην Ελλάδα. Έχει εκτιμηθεί, αλήθεια, στις σωστές της διαστάσεις αυτή η πρωτοβουλία του Παπα Ιωακείμ;

Δραματική πλοκή έχουν και τα υπόλοιπα κεφάλαια ως το τελευταίο που μιλάει για την άφιξη στον Πειραιά. Ο συγγραφέας διηγείται τα περιστατικά, χωρίς ιδιαίτερες αναφορές στα προσωπικά του συναισθήματα, ουδέτερα και φυσικότητα σαν να είναι κάτι το πολύ συνηθισμένο. Οι τόνοι έχουν πέσει, ίσως γιατί δεν αλλάζει πια τίποτε, δεν υπάρχει γυρισμός, αναζητείται η καινούργια ελπίδα αλλά και ίσως γιατί στα μάτια του οι κίνδυνοι που περνάει τώρα δεν έχουν την ίδια πια ένταση μ' αυτούς που είχε περάσει νωρίτερα.

Ανήσυχος και ασυμβίβαστος, όταν έχει ν' αντιμετωπίσει την αδικία και την απάτη κι όταν μπορεί να την πολεμήσει, δε διστάζει να τα βάλει με το γεροκαπετάνιο του πλοίου για τις εις βάρος τους ενέργειές του και περίπου να προκαλέσει ανταρσία στη μέση του φουρτουνιασμένου Αιγαίου. Παντού και πάντα και μάλιστα σε τόσο δραματικές στιγμές να μη θέλει να παραμερίσει κανείς την τάση της εκμετάλευσης

του άλλου; Είναι κάτι που το ζωγραφίζει με μελανά χρώματα ο Παπα Ιωακείμ προχωρώντας και στις πρώτες πολύ δυσμενείς του κρίσεις για τη διαφορετική νοοτροπία αλλά και τη συμπεριφορά των ανθρώπων της μητροπολιτικής Ελλάδας (απέναντι στους πρόσφυγες).

Στο Δ' μέρος («Η ίδρυση της Νέας Ιωνίας») ο Παπα- Ιωακείμ αφηγείται τα της ιδρύσεως της Ν. Ιωνίας και του πρώτου ναού της, του ναού των Αγίων Αναργύρων από τον ίδιο. Παραπέρα προχωρεί και στις προσπάθειες για ίδρυση κοινότητας ροδελαιοπαραγωγών Σπαρταλήδων στη Μακεδονία και το ταξίδι του σε Θεσσαλονίκη, Έδεσσα και ελληνογιουγκοσλαβικά σύνορα.

Για φανταστείτε, σε μια εποχή που βέβαια τα ταξίδια ήταν ακόμη πολύ δύσκολα για έναν στεριανό, ο Παπα Ιωακείμ έχει βρεθεί να έχει ταξιδέψει 120 τόσα χιλιόμετρα ως την Αττάλεια, απ' εκεί να έχει περάσει με το πλοίο στη Ρόδο, την Πάρο, τη Μύκονο, το μισό Αιγαίο δηλαδή, να έχει φτάσει στον Πειραιά, να έχει προχωρήσει στη Νέα Ιωνία κι απ' εκεί να έχει ανεβεί 700 τόσα χιλιόμετρα στη Μακεδονία. Όλα αυτά μέσα σε λίγους μήνες, χωρίς φυσικά να υπολογίζουμε το πριν από 2-3 χρόνια μόλις ταξίδι του στη Σμύρνη και την επιστροφή, που σήμαινε περίπου 1000 χιλιόμετρα.

Στο Δ' μέρος έχουμε και πάλι πολύτιμες μαρτυρίες για τις πρώτες ημέρες του καινούργιου συνοικισμού κι άγνωστα στοιχεία για την μάλλον αποτυχημένη προσπάθεια ίδρυσης και δεύτερου οικισμού στη Μακεδονία.

Όμως είναι φανερό ότι τα στοιχεία τώρα πια και λίγα είναι και μονομερή, γιατί περιορίζονται, ιδιαίτερα στις τελευταίες σελίδες, σχεδόν αποκλειστικά στις θρησκευτικές εξελίξεις (ιδρύσεις ναών). Τώρα πια ο ίδιος μπορεί να έχει τον επίσημο τίτλο του ιδρυτή της Νέας Ιωνίας (του τον αναγνωρίζει άλλωστε ο Δήμος Ν. Ιωνίας με την ανάρτηση της φωτογραφίας του στο γραφείο του δημάρχου και την αναφορά σ' αυτόν ως ιδρυτή της πόλης) και του ιδρυτή του ναού των Αγίων Αναργύρων (καθεδρικού ναού), αλλά άλλος τώρα πια προΐσταται στα θρησκευτικά πράγματα (ο Σπάρταλης μητροπολίτης Πατάρων Μελέτιος) και άλλοι αποτελούν τις δημοτικές και λοιπές αρχές.

Παρόλα αυτά όμως μένουμε με την απορία γιατί περιόρισε τόσο πολύ την εμβέλεια του φακού του; Γιατί δε θέλησε να παρακολουθήσει την εξέλιξη της πόλεως, καταγράφοντας έστω και πολύ περιληπτικά τα πιο σημαντικά γεγονότα; Θα ήταν ένα πρώτης τάξεως βοήθημα για την ιστορία της Νέας Ιωνίας. Δικαιούμαι να το πω αυτό, αφού όταν ο ίδιος καταπιάστηκε να γράψω το βιβλίο μου γ' αυτήν (« Η Νέα

Ιωνία του χτες και του σήμερα») διαπίστωσα με λύπη πόσο λίγα στοιχεία υπήρχαν, ιδιαίτερα για την περίοδο 1923-1940. Μήπως πίστευε ότι αυτό ήταν άλλων έργου; Ίσως. Να όμως που δεν είχε συμβεί. Και δεν θα πείραζε σε τίποτα φυσικά, αν είχε συμβεί, κι αν παράλληλα υπήρχε κι η μαρτυρία του ιδρυτή. Κρίμα.

Ας είναι όμως. Και μόνο το ότι μαθαίνουμε πως στο θεμέλιο λίθο ο Νικόλαος Πλαστήρας ζήτησε να τροποποιήσουν την πρότασή του κι από «Νέα Σπάρτη» να γραφεί «Νέα Πισιδία» και παρά ταύτα ο συνοικισμός, τόσο αδόκιμα και τόσο άδικα για τους ιδρυτές του να επικρατήσει να λέγεται «Νέα Ιωνία», είναι αρκετό.

Η διασκευή – Οι σημειώσεις – Τα σχόλια

Τελειώνοντας νομίζω ότι θα έπρεπε να μιλήσω και για τη διασκευή του κειμένου που αποτόλμησα και για τα σχόλια και τις σημειώσεις μου.

Να πω πρώτα ότι η διασκευή ήταν και αίτημα της οικογένειας ωστόσο έχω την ευθύνη γι' αυτήν την «επέμβαση». Έκρινα ότι σήμερα πια, τόσα χρόνια μετά από τη συγγραφή και πολύ περισσότερο από τη μικρασιατική καταστροφή, η έκδοση των «Αναμνήσεων» δεν θα μπορούσε, δεν θα έπρεπε να γίνει με την αυτούσια μορφή των χειρογράφων, αν επιθυμούσαμε να μην αποτύχουμε στο βασικότερο στόχο μας: να ευαισθητοποιήσουμε αλλά και να κερδίσουμε το λιγότερο (για διαφόρους λόγους) ευαισθητοποιημένο σύγχρονο αναγνώστη. Θα μου πείτε: ώστε ο σκοπός αγιάζει τα μέσα; Όχι ασφαλώς. Αλλά στην περίπτωση μας τα πράγματα δεν είναι τόσο απλά. Ας προσπαθήσουμε να δώσουμε εξηγήσεις.

Το προέχον στοιχείο των κειμένων δεν είναι το γλωσσικό ιδίωμα και η σπουδή του, που θα έπρεπε ως αυτοσκοπός ξεχωριστά να προσεχθεί. Όχι. Είναι το περιεχόμενο. Τα γεγονότα. Ο Παπα Ιωακείμ δεν είναι βέβαια ούτε Μακρυγιάννης, ούτε Παπαδιαμάντης, ούτε Κόντογλου. Δε γράφει στο ποντιακό ιδίωμα, το φαρασιώτικο, το σμυρνέικο ίσως. Γράφει στην «καθαρεύουσα» τη λόγια εκείνη γλώσσα που χρησιμοποιούσαν, με επιτυχία ομολογουμένως, όσοι μικρασιάτες τουρκόφωνοι (και οι Σπαρταλήδες) την είχαν διδαχτεί στα σχολεία τους ως δεύτερη «μητρική» γλώσσα, αφού αναγκαστικά δεν είχαν επαφή με την απλούστερη μορφή της, που ιδιαίτερα στον προφορικό λόγο χρησιμοποιούσαν οι «παλιοελλαδίτες», αυτή που εξελίχθηκε στη λεγόμενη «δημοτική» ή «νεοελληνική».

Όμως με μια τέτοια γλώσσα σήμερα πια δεν μπορείς να επικοινωνήσεις άνετα, ούτε να διαβαστείς ευχάριστα και να γίνεις απόλυτα κατανοητός. Και πάντως δε

βοηθιέται η ανάγνωση όχι βέβαια πραγματειών ή μελετών αλλά ολοζώντανων μαρτυριών, όπως αυτές που μας δίνει ο Παπα Ιωακείμ.

Αλλά και στα ίδια τα κείμενα υπάρχει, από ένα σημείο κι ύστερα (από τότε που υπαγορεύει ο συγγραφέας) μια χαρακτηριστική «έκπτωση» προς μια απλούστερη διατύπωση.

Η γλώσσα λοιπόν και για να είναι εγγύτερα στο σημερινό αναγνώστη αλλά και για λόγους ενιαίας έκφρασης προσαρμόστηκε σ' ένα μέσο επίπεδο. Ακολουθεί το σημερινό τυπικό της δημοτικής, για πλήρη συνεννόηση, όμως δεν εγκαταλείπει το συγγραφέα στο λεξιλόγιό του, αφού κρατάει όλες εκείνες τις λέξεις που έχουν κάποιο ειδικό βάρος για το έργο και δεν θα 'πρεπε να μεταφραστούν. Φυσικά γίνεται και μια δραστική χρήση σημείων στίξης, ώστε ν' αναδειχτούν λογικές ενότητες (μέρη, κεφάλαια, παράγραφοι κ. λ. π.) και το υλικό μας να γίνει αναγνώσιμο, αφομοιώσιμο και εμφανίσιμο.

Αλλά δεν είναι μόνο η γλώσσα που απαιτούσε τη διασκευή. Ο Συγγραφέας δεν μπορούσε ή δεν ήθελε ν' αξιολογήσει κατά πόσο τα κείμενά του είναι δημοσιεύσιμα αυτούσια. Ίσως δεν ενδιαφερόταν και πολύ γι' αυτό. Τον έφτανε να μάθαιναν την ιστορία του τα παιδιά του. Έτσι επιμένει, σ' ορισμένα σημεία, εξαντλητικά σε λεπτομέρειες κινήσεων και πράξεών του, που αναγκαστικά δίνουν κουραστικό μάκρος στην εξιστόρηση, χωρίς να προσκομίζουν κάποιο χρήσιμο στοιχείο στην πλοκή ή τη διαγραφή των χαρακτήρων ή την εθιμογραφία και ηθογραφία ή τον πολιτισμό και την ιστορία. Απαιτείτο να γίνουν συντομεύσεις.

Ακόμη ένας κώδικας δεοντολογίας, αφού η δημοσίευση γίνεται μετά θάνατον, απαιτεί να προσεχθούν κάποιες προσωπικές αιχμές, που θα μπορούσαν να προκαλέσουν αντιδράσεις, χωρίς όμως και τη δυνατότητα αντιλόγου.

Έτσι με πολλή προσοχή απαιτήθηκε να γίνουν κι έγιναν, ελάχιστες πάντως, συντομεύσεις και παρασιωπήσεις, τις οποίες όπως διαβεβαιώνει και ο κ. Ιωάννης Καλυβίτης Πεσματζόγλου και, όπως ήδη είπαμε, θα επιθυμούσε κι ο ίδιος να κάνει, αν ζούσε κι αν έβλεπε ότι το έργο του παίρνει το δρόμο της έκδοσης.

Και για να ολοκληρώσω: με όλα όσα εκτέθηκαν δεν πρέπει να περάσει η εντύπωση ότι έγινε προσπάθεια να εξωραϊστεί το κείμενο. Όχι. Μπορώ να πω όμως ότι «ξαναδουλεύτηκε» λέξη προς λέξη, στίχο προς στίχο με στόχο, όπως ειπώθηκε, να ξεπεραστούν οι δυσκολίες ανάγνωσης, χωρίς να πειραχθεί η αυθεντικότητα κι η εγκυρότητα. Μια δουλειά που κράτησε ενάμιση χρόνο κι έγινε με αγάπη, με σεβασμό κι επιτρέψτε μου με συναίσθημα ευθύνης και μεράκι. Μια δουλειά που επιθυμεί να

αναδειξει την ουσία, τη μαρτυρία, το στοιχείο, τη δράση, το γεγονός που ασφαλώς και είναι το πρώτο ζητούμενο.

Μια γεύση ωστόσο της γλώσσας και του ύφους του συγγραφέα κρατούμε δίνοντας αυτούσια το δικό του πρόλογο στις «Αναμνήσεις» του.

Και δυο λόγια για τα σχόλια και τις σημειώσεις μου. Ίσως για πολλούς αναγνώστες κριθούν ως υπερβολικές οι διασαφηνίσεις, επεξηγήσεις, λεπτομερείς αναφορές και ειδικά σχόλια σε σημεία του κειμένου, και σε αριθμό και σε έκταση λόγου. Υπήρξε ένας έντονος προβληματισμός. Θα μπορούσε κανείς για κάθε σχεδόν αράδα του Παπα Ιωακείμ να δώσει παραπομπή για σημείωση ή σχόλιο.

Έτσι όμως φοβάμαι θα κουράζαμε τον αναγνώστη, ενώ θα υπερκαλύπταμε άδικα και το έργο του ίδιου του συγγραφέα. Μπροστά στο πλήθος των ορολογιών, ονομασιών αξιωματών, τοπωνυμίων κ. λ. π. θα έπρεπε να γίνει μια επιλογή, ώστε να δοθούν απαραίτητα χρήσιμα στοιχεία που θα αναδείκνυαν και θα φώτιζαν πτυχές των δρωμένων.

Εδώ μια παρατήρηση: ο Παπα Ιωακείμ αναφέρεται σε δεκάδες επώνυμους, Έλληνες και Τούρκους. Θα έπρεπε να βιογραφηθούν όλοι; Αυτό δυστυχώς ήταν αδύνατο. Επιλέχθηκαν για μια σύντομη βιογράφηση εκείνες οι προσωπικότητες, που πολυποίκιλα προβάλλονται από το κείμενο κι η σύνολη δράση τους στη Μικρασία και την Ελλάδα απαιτούσε μian ιδιαίτερη αναφορά, χωρίς κατανάγκη αυτό να σημαίνει αξιολόγηση προσφοράς και κύρους μεταξύ όλων όσων επώνυμα παρουσιάζονται.

Κι από αυτή τη θέση και με την ευθύνη που μου δημιουργεί η ιδιότητά μου στο Διοικ. Συμβούλιο της Ενώσεως πρέπει να πω ότι μέσα στους προσεχείς στόχους μας είναι κι η έκδοση ενός τόμου βιογραφιών των επιφανέστερων Σπαρταλίδων με τη δράση τους εκείθεν κι εντεύθεν του Αιγαίου. Υπάρχουν δεκάδες συμπατριώτες και συμπατριώτισσες (εκατοντάδες ίσως) στα τελευταία 200 χρόνια, που έχουν πολλά σε πολλούς τομείς προσφέρει και θα άξιζε να βιογραφηθούν για να φανεί το τεράστιο δυναμικό αυτής της Κοινότητας.

Υποχρέωσή μου πριν κλείσει αυτή η Εισαγωγή είναι να ευχαριστήσω θερμά το Διοικητικό Συμβούλιο και τη Γενική Συνέλευση των μελών της Ενώσεως Σπάρτης Μ. Ασίας όσο και τον κ. Ιωάννη Καλυβίτη Πεσματζόγλου και τα άλλα μέλη της οικογένειας του Πρωτοπρεσβυτέρου Παπα Ιωακείμ Πεσματζόγλου για την ευκαιρία που μου έδωσαν να πραγματοποιήσω ένα όνειρό μου, αφότου ασχολήθηκα με τη διοίκηση της Ενώσεως, να βοηθήσω, δηλαδή, στην έκδοση των «Αναμνήσεων» του

Μουσή των Πισιδών, μιας προσωπικότητας που θεωρώ ότι σφράγισε με το έργο της την ιστορία των Σπαρταλήδων στο μεταίχμιο των δυο ζωών που έζησαν, μιας στην αλησμόνητη πατρίδα, εκείθεν του Αιγαίου και μιας εδώ στον Ελλαδικό χώρο.

Όμως θερμές ευχαριστίες χρωστούνται ακόμη στην κυρία Αθηνά Κοσμά Νικολαΐδη, τον κύριο Γεώργιο Πεσματζόγλου γιατί με τις μεγάλες δωρεές τους προς την Ένωση βοήθησαν και υλικά στο να γίνει δυνατή αυτή η έκδοση.

Νέα Ιωνία Αττικής

Ιούλιος 1990

Χάρης Σαπουντζάκης

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗ
2. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΠΑΠΑΪΩΑΚΕΙΜ
3. ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ
4. ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ
Γενικά για τη Σπάρτη Πισιδίας
ΚΕΦ. Α΄: Θέση – Προϊόντα – Ασχολίες
ΚΕΦ. Β΄: Οι ιεροί ναοί της Σπάρτης και οι θησαυροί τους
ΚΕΦ. Γ΄: Η εορτή των Θεοφανείων
ΚΕΦ. Δ΄: Πώς, κατά την παράδοση, κατοικήθηκε η Σπάρτη
ΚΕΦ Ε΄ : Η εκπαίδευση στη Σπάρτη
5. ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ
Το λυκόφως της Ελληνικής Παρουσίας στη Σπάρτη
ΚΕΦ Α΄: Τα δεινά του Α΄ παγκοσμίου πολέμου και του μεγάλου σεισμού
ΚΕΦ Β΄ : Ένα περιστατικό πρωτοφανές: συλλαμβάνεται ο Αρχιερατικός Επίτροπος!
ΚΕΦ. Γ΄: Οι φόροι – οι διώξεις
ΚΕΦ. Δ΄: Η ανακωχή- Περίοδος ανασυντάξεως
ΚΕΦ. Ε΄: Ο πρίγκηπας Βουρχανεδίν, γιος του Σουλτάνου Χαμίτ Β΄, στη Σπάρτη
ΚΕΦ. ΣΤ΄ : Το ταξίδι στη Σμύρνη
ΚΕΦ. Ζ΄: Η παραμονή στη Σμύρνη – Η συνάντηση με το Χρυσόστομο- Η λειτουργία στην Αγία Φωτεινή

ΚΕΦ. Η΄ : Η περιπετειώδης επιστροφή
ΚΕΦ. Θ΄ : Η πρώτη άφιξη προσφύγων Αϊδινίου και Ναζλή
ΚΕΦ. Ι΄: Η εμφάνιση των Τσετών
ΚΕΦ. ΙΑ΄ : Η δεύτερη επίσκεψη του Δερμιτζήστη Σπάρτη
ΚΕΦ. ΙΒ΄ : Η τραγική ημέρα των Φώτων του 1920
ΚΕΦ. ΙΓ΄ : Διαμάχη Δερμιτζή- Κιέλ Μαχμούτ
ΚΕΦ. ΙΔ΄ :Ένα αιματηρό επεισόδιο
ΚΕΦ. ΙΕ΄ : Ζητείται η κεφαλή 16 Προκρίτων
ΚΕΦ. ΙΣΤ΄: Ένα ακόμη επεισόδιο
ΚΕΦ. ΙΖ΄ : Η εξορία των ανδρών
ΚΕΦ. ΙΗ΄ :Διατάσσεται να εξοριστούν και τα παιδιά
ΚΕΦ. ΙΘ΄ : Ένα ήσυχο Πάσχα

6. ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

Έξοδος

ΚΕΦ. Α΄ : Η φοβερή είδηση
ΚΕΦ. Β΄: Η αναχώρηση. Η διαδρομή ως την Αττάλεια
ΚΕΦ. Γ΄: Στην Αττάλεια
ΚΕΦ. Δ΄: Το ταξίδι στα νησιά
ΚΕΦ. Ε΄: Στην Αθήνα

7. ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ

Η ίδρυση της Νέας Ιωνίας
ΚΕΦ. Α΄: Εγκαινιάζεται ο συνοικισμός
ΚΕΦ. Β΄: Αναζητήσεις στη Μακεδονία
ΚΕΦ. Γ΄: Η ίδρυση των Αγίων Αναργύρων

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ – ΣΧΟΛΙΑ

ΕΙΔΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΛΕΥΚΩΜΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ